

ดนตรีและวัฒนธรรม

จัดทำโดย

นายวิทชัย สุขเพราะนา

หัวหน้างานดนตรีและนันทนาการ

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ดนตรีและวัฒนธรรม

ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อดนตรี

๑. ปัจจัยจากความเชื่อ

ความเชื่อเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่มีมนุษย์เกิดขึ้นบนโลก เนื่องจากมนุษย์ มีความรู้สึกนึกคิดมีจิตใจ และอารมณ์ที่แตกต่างตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ระยะเวลามนุษย์กลัวในสิ่งที่ไม่มีตัวตนหรือสิ่งที่ไม่สามารถ อธิบายได้ในธรรมชาติ ด้วยเพราะไม่รู้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เพื่อลดความหวาดกลัวต่อ เหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ มนุษย์จึงหาวิธีทำให้สิ่งเหล่านั้นพอใจ ผ่านการบวงสรวงบูชาจนกลายเป็นลัทธิ ความเชื่อ ซึ่งดนตรีก็เป็นศาสตร์หนึ่งที่ ผูกพันกับวัฒนธรรมความเชื่อมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ดนตรีจึงกลายเป็น ส่วนหนึ่งของปัจจัยจากความเชื่อ ความเชื่อเกี่ยวกับดนตรีของไทย ที่ยังพบเห็นได้ในปัจจุบัน คือ การ อบรมสั่ง สอนของครูดนตรีไทยที่ว่า เครื่องดนตรีไทยนั้นมีครุสถิตอยู่ ไม่ ควรจะเดินข้ามหรือแสดงกริยาที่ไม่เคารพต่อ เครื่องดนตรีชิ้นนั้น วัฒนธรรมกรีกโบราณ มีความเชื่อกันว่า ศิลปินที่ขับร้อง และบรรเลงดนตรีเพื่อขับกล่อมจะ ถูกเรียกว่า มินสเตริล (Minstrel) ซึ่งถือเป็นผู้ที่ได้รับการโปรดปรานจากพระเจ้า เปรียบได้กับทูตสวรรค์ที่ทำ หน้าที่เป็นสื่อกลางของคำสอน จากพระเจ้าผ่านการขับร้องและบรรเลงเพลง

๒. ปัจจัยจากศาสนา

ศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อศรัทธาในหลักธรรมคำสอน ซึ่งให้คำอธิบาย เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นมา ความเป็นอยู่ และความเป็นไป อธิบายอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งอธิบายสาเหตุของปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดความสงบ และความหวังในชีวิต เปรียบเสมือนสถาบันหนึ่งในสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ สำคัญ คือ หลักธรรมคำสอนพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อ และวิถีปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันโดยมีบุคลากรทางศาสนา เป็นผู้สั่งสอนหลักธรรม ประกอบ พิธีกรรมและเป็นผู้บริหารจัดการในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ปัจจัยจากศาสนา ศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อศรัทธาในหลักธรรมคำสอน ซึ่งให้คำอธิบาย เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นมา ความเป็นอยู่ และความเป็นไป อธิบายอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งอธิบายสาเหตุของปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดความสงบ และความหวังในชีวิต เปรียบเสมือนสถาบันหนึ่งในสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ สำคัญ คือ หลักธรรมคำสอนพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อ และวิถีปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันโดยมีบุคลากรทาง ศาสนาเป็นผู้สั่งสอนหลักธรรม ประกอบ พิธีกรรมและเป็นผู้บริหารจัดการในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เสียงสวดหรืออธิษฐาน ที่อาจเป็นเสียงของคนคนเดียวเป็นกลุ่ม หรือจากทุกคนในพิธี เสียงเครื่องดนตรี ส่วนใหญ่ที่ใช้ ประกอบการร้องเพลงให้จังหวะ หรือใช้ขับ กล่อมขณะทำกิจกรรมทางศาสนา ปัจจัยจากศาสนา ดนตรีในราชพิธีของไทย จะ เป็น ง า น พ ระ ร า ช พิ ธี ที่ พระมหากษัตริย์ทรงเสด็จพระราชดำเนิน ด้วย พระองค์เอง หรือทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ผู้อื่นกระทำแทนก็ดี จะขาดการประโคมดุริยางค์

๓. ปัจจัยจากวิถีชีวิต

เมื่อเริ่มเกิดมาเป็นทารก มนุษย์จะได้ยินเพลงเท่กล่อมจากมารดาหรือผู้ที่เลี้ยง ดูทารก เพลงเท่กล่อมเด็กในวัยทารกจึงเป็นประสบการณ์ทางดนตรีแรกเริ่มของ มนุษย์ เพลงกล่อมเด็กไม่ว่าจะเป็นของชนชาติใด ภาควิถีก็ตาม มักจะมีลีลาจังหวะที่ค่อนข้างช้าเนิบนาบ พระราชพิธีสมโภชเดือน ปัจจัยจากวิถีชีวิต ท่านเองก็จะดำเนินไปในแนวเรียบง่าย ซึ่งช่วยให้ทารกหลับได้โดยไม่วาย ใน ส่วนของชนชั้นสูงนั้น เพลงกล่อม พระบรมมหาราชวังสำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่มี จะมีความไพเราะประณีตมากยิ่งขึ้น

เมื่อถึงวัยเรียน ในระบบการศึกษา แบบโรงเรียน มักจะเริ่มให้ความรู้ด้าน ดนตรีแก่เด็กในระดับชั้นอนุบาลและชั้น ประถมศึกษา โดยมักเป็นเพลงที่มีเนื้อหา เกี่ยวกับการเรียนรู้วิชาต่าง ๆ รวมไปถึง เพลงพื้นเมืองเพลงสำคัญ และเพลง ประจำชาติของตน สังคมบางสังคมจะมีพิธี ต่าง ๆ

ในวัยหนุ่มสาว มนุษย์จะมีความสนใจในการเลือกคู่ครอง ซึ่งวิธีการ การ เกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาวจะมีความแตกต่างกันออกไปตามเผ่าพันธุ์ และ ดนตรีก็มักจะถูกนำมาใช้เป็นสื่อในการบอกความรักเห็นได้จากเพลงพื้นบ้านจำนวนมาก

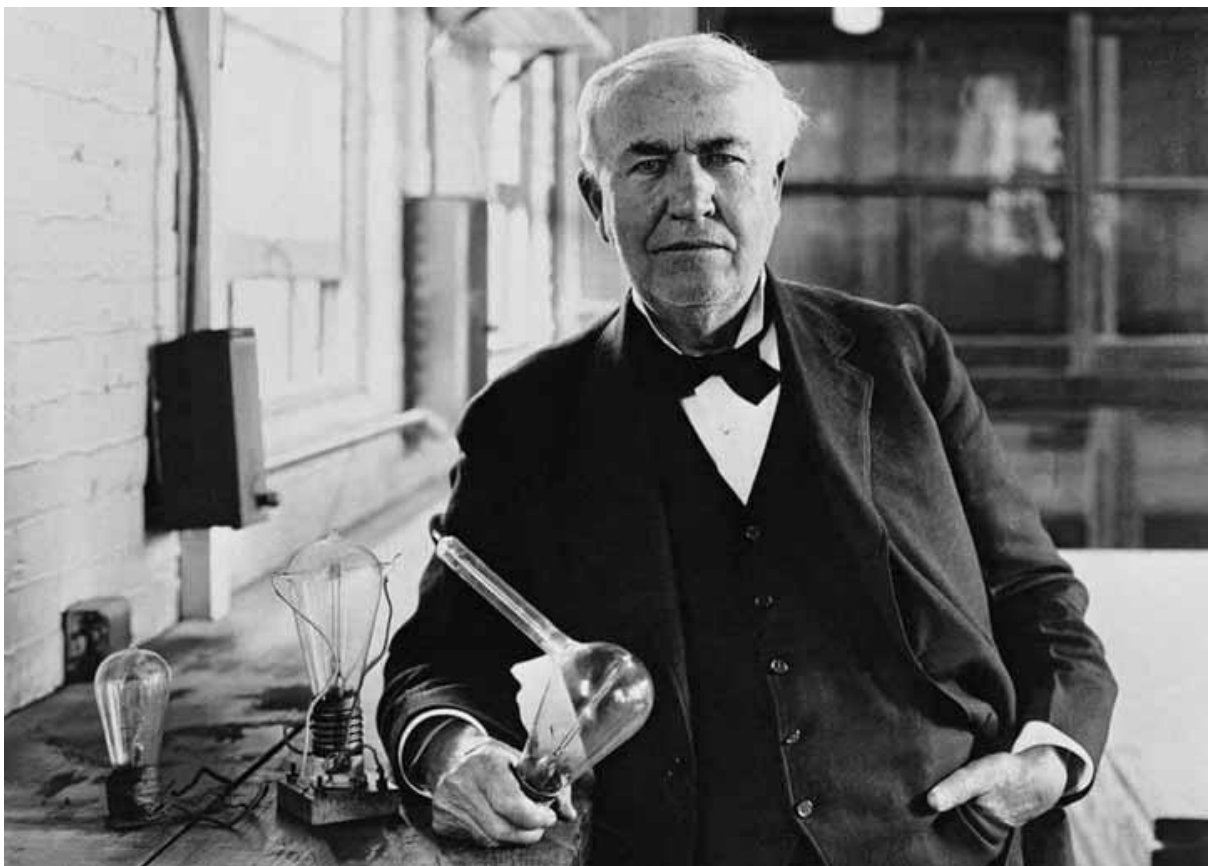
เมื่อมนุษย์หมดอายุขัย ดนตรี ก็ยังคงมีบทบาทในงานศพ ซึ่งเป็น งานผู้เสียชีวิตไม่ได้เป็นผู้ฟังหรือใช้ ดนตรี บางที่ใช้ดนตรีในขณะฝังศพหรือเผาศพ

๔. ปัจจัยจากเทคโนโลยี

โทมัส อัลวา เอดิสัน (Thomas Alva Edison)

นักวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกันได้คิดประดิษฐ์ เครื่องบันทึกเสียงขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๗ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ซึ่งฉายาพ่อมดไม่ว่าจะเป็นการบันทึกเสียง เพลง เสียงขับร้อง เสียงปราศรัย และข้อมูลเสียงต่างๆ จนเกิดเป็นอุตสาหกรรมดนตรีขึ้นแห่งเมนโลพาร์กก็ได้มาจากการที่เขาประดิษฐ์ หลังจากนั้นไม่นาน โลกได้เข้าสู่ยุคแห่งการกำเนิดวิทยุ ภายหลังจาก เจมส์ คลาร์ก แมกซ์เวล (James Clerk Maxwell) ชาวอังกฤษ ค้นพบคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าหรือคลื่นวิทยุ ปี ค.ศ. ๑๘๘๗ เฮนริช รูดอล์ฟ เฮิร์ตซ์ (Henrich Rudolf Hertz) ค้นพบคุณสมบัติของคลื่นวิทยุ จนสามารถส่งวิทยุโทรเลขได้ ปี ค.ศ. ๑๙๐๑ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ก านิดวิทยุโทรศัพท์ (Radio Telephony) สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศ ครั้งแรกของโลกคือ สถานีเคซีบีเอส (KCBS) ในซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีผลต่ออุตสาหกรรมดนตรี เพราะทำให้มนุษย์ เข้าถึงดนตรีที่ผลิตในต่างถิ่นต่างที่ และเพิ่มโอกาสในการกระจายงานดนตรีจาก บริษัทผู้ผลิตเพลงให้เข้าถึงกลุ่มชนมากขึ้น

วัฒนธรรมดนตรีไทย

ลักษณะเด่นของเครื่องดนตรีไทย มีดังนี้

๑. ด้านภูมิปัญญา เป็นการนำวัสดุใกล้ตัวที่มีอยู่ในธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรี
๒. ด้านความงดงาม ของรูปทรงเครื่องดนตรี ดนตรีประดับมุก ก
๓. ด้านความไพเราะ ที่ยังคงความเป็นเสียงธรรมชาติอย่างมาก อันเป็น คุณลักษณะเฉพาะของความเป็นดนตรีไทยอย่างแท้จริงด้านความไพเราะ ที่ยังคงความเป็นเสียงธรรมชาติอย่างมาก อันเป็น คุณลักษณะเฉพาะของความเป็นดนตรีไทยอย่างแท้จริง

ลักษณะเด่นด้านองค์ประกอบทางดนตรี

๑. เรื่องบันไดเสียง ใช้บันไดเสียงแบบ ๗ เสียงเต็มการบรรเลงเป็นทำนองด้วยบันไดเสียงทั้ง ๗ เสียง เรียกว่า ทาง ทางเพียงออล่าง (ทางในลด) ทางในทางนอก (ทางกรวด)

๒. วิธีการบรรเลงที่ใช้ทำนองเพลงหลัก หรือเรียกว่า ทางซ้อง หรือเนื้อซ้องลักษณะของทำนองหลักจะเป็นทำนองเรียบ ๆ ไม่ตกแต่งพลิกแพลงไปจากทำนองที่นักประพันธ์เพลงได้เรียงร้อยทำนองไว้ซึ่งเป็น ลักษณะการบรรเลงของเครื่องดนตรีซ้องวงใหญ่

๓. จังหวะต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในบทเพลง

๑) จังหวะที่ใช้ฉิ่งเป็นผู้ทำให้เกิดจังหวะ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จังหวะฉิ่ง

๒) จังหวะที่ใช้เครื่องหนังหรือกลองเป็นผู้ทำให้เกิดจังหวะ ส่วนจังหวะที่ใช้ตีกำกับเรียกว่า หน้าทับ

ดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ

เครื่องดนตรีและวงดนตรี มีลักษณะเด่นโดยเฉพาะ สะล้อ ที่เป็นเครื่องดนตรีประเภทสี ลักษณะของดนตรีพื้นบ้านล้านนา จะมีสำเนียงเพลงที่บ่ง บอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของดนตรีท้องถิ่น มีสำเนียง ไพเราะ อ่อนหวาน นุ่มนวล โปรงสบาย และเนิบช้า แต่ก็มี การบรรเลงดนตรีที่มีจังหวะตื่นเต้นคึกคักด้วย

ดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง

ดนตรีแบบแผนมีอิทธิพลต่อดนตรีพื้นบ้านด้วย เครื่องดนตรีและวงดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง ประกอบไปด้วย เครื่องดนตรีไทยแบบแผน โดยนิยม เล่นในงาน หรือพิธีกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน และ วงแตงวงที่รับเอา วัฒนธรรมเครื่องดนตรีมาจาก ตะวันตก แต่บรรเลงในรูปแบบของไทยและบรรเลง เพลงไทย

ดนตรีพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วงดนตรีพื้นบ้านได้แก่ วงโปงลาง วงพิณแคน วงกันตรึม วงต๋มโมง

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีจากวัสดุใกล้ตัว จากนั้นก็ได้ มีการพัฒนาเป็นเครื่องดนตรี ประกอบ การละเล่นแสดงต่างๆ เช่น ดนตรีโนรา ดนตรีหนังตะลุงที่มีเครื่องดนตรีหลักคือ ปี่ ทับ กลองโนรา ฆ้องคู่ฉิ่ง

